

2. Святоцький О.Д. Історія держави і права України: підручник для студ. юрид. спец. вузів затвердж. МОН України; У двох томах. Т.1 /О.Д. Святоцький, В.Д.Гончаренко, М.М. Страхов [та ін.]; за ред. В.Я. Тація, АЙ. Рогожина, В.Д. Гончаренка. - К : Ін Юре, 2003 - С.20.

3. Газета «Волинь» №139, 24 травня 1917 р.

4. Газета «Волинь» №139, 24 травня 1917 р.

5. Державний архів Житомирської області (далі. - Держархів Житомирської обл.), ф. р-2399, оп.1, спр.9, арк. 37-43.

6. Держархів Житомирської обл., ф. р-2399, оп.1, спр.9, арк. 37.

Вікторія Венгерська

(м. Житомир)

ПРОБЛЕМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЖИТОМИРСЬКОГО ВІДДІЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО БАНКУ ПЕРІОДУ ГЕТЬМАНАТУ (КВІТЕНЬ- ГРУДЕНЬ 1918 Р.)

Доба національно-визвольних змагань 1917-1921 рр. увійшла в історію як період, позначений пошуками нових політичних рішень та гострим протистоянням між представниками різних політичних таборів та національно-політичних проектів. Руйнація Російської імперії призвела до загострення боротьби між прибічниками ліберально-демократичних, консервативних та соціалістичних ідей. В умовах України це протистояння наповнювалося виразно національним звучанням. Загальний хаос, що охопив терени колишньої імперії фактично від початку 1917 р., не оминув і України. Паралельне існування різних урядів (умови так званого «дво-», «трюхвладдя»), їх зміни в результаті військового протистояння, призводили до появи законів, актів які покликані були унормувати різні сфери життя суспільства, проте доволі часто суперечили один одному. В запропонованому матеріалі зупинимось на проявах названих проблем у системі: Українського Державного банку (саме так офіційно називалась установа) в період Гетьманату (квітень 1918 - грудень 1918 р.) та дослідимо підходи, які пропонувались для їх вирішення у грошово-банківській сфері

Одразу зазначимо, що представники всіх типів влад - від національно-соціалістичної, більшовицької до консервативно-монархічної усвідомлювали важливість та необхідність збереження й функціонування дієвої банківської системи на чолі із державним банком. Однак, відмінності у соціальній базі різних українських та більшовицьких урядів знаходили прояв як в системі оплати праці, так і у соціальному забезпеченні й підтримці співробітників банківських установ.

Зокрема, результатом листування, в якому піднімалося питання встановлення розмірів заробітної платні «рахмістрам» (ймовірноше за все, мова йшла про рахівників, що посідали найнищу планку серед співробітників банку) підкреслювалась необхідність здійснення виплат «не за більшовицькими окладами, а за окладами, які існували до 14 листопаду 1917 р. [1, арк. 82]

Про спроби максимально дистанціюватися від загальноросійської грошової системи свідчить роз'яснення, яке 3 серпня 1918 р. отримали співробітники Житомирського відділення державного банку- «на російські старі кредитні білети повинні бути нанесені відповідні знаки знищення»; 2) перекази, які надходять із Росії не можуть виплачуватись [1, арк.43].

14 серпня 1918 р. до Житомирського відділення надійшли додаткові роз'яснення щодо змін у системі оплати праці співробітників Зокрема, в Документі зазначалося, що нові штати запроваджувалися з 1 червня 1918 р. та

повинні були замінити всі інші додаткові виплати, які були встановлені в попередній час. Наприклад, це стосувалося здійснення доплат у розмірі 40-50% за посилену працю, добові, «плехановські» та інші виплати. Щодо останнього терміну - так звані «плехановські» виплати були запроваджені навесні 1917 р. Тимчасовим урядом у зв'язку із надзвичайною дорожнечою життя. Розмір цих доплат залежав від рівня вартості життя в конкретному регіоні та призначався додатково до основного окладу. Повертаючись до розпорядження керівництва банку, зазначимо, що в документі зазначались розміри всіх статей, за якими здійснювались вирахування. Зокрема, пропонувалося утримувати 2% до пенсійного фонду (у відповідності з термінологією, що використовувалася у той час - капіталу). Підкреслювалась необхідність утримання із заробітної платні контролерів, касирів, завідувачів господарством, які користувалися казенною квартирою, (що не передбачалось умовами працевлаштування), 1/5 частину від їх окладів за надання квартири. У зв'язку з введенням нових штатів пропонувалося надіслати розрахунки вже виданих виплат штатним, канцелярським та нижчим співробітникам, за старими окладами, тобто за штатом 1894 р. В документах які Житомирське відділення мало надати Київській конторі, слід було зазначити розміри виплачених основних окладів, розміри утримання із «столових» грошей; суми виплат 40 або 50 % винагород; розміри надбавок у відповідності із законом 22 жовтня 1915 року, та нарешті - розміри «плехановської» надбавки. Додатково, беручи до уваги розпорядження Уряду про повернення всіх переборів утримання, які відбулися в результаті використання нових ставок оплати праці, напрацьованих з часу захоплення влади більшовиками, канцелярія зверталася із проханням висловити міркування, щодо термінів здійснення розрахунків та утримання названих переборів.

Однак, названі зміни не поширювалися на тих співробітників банку, які були відряджені із закладів колишнього Російського державного банку та потрапили під евакуацію за військовими обставинами (це службовці Ковенського, Люблинського, Петраковського та Радомського відділень). їм продовжували здійснювати виплати у відповідності з усіма надбавками, запровадженими в попередній час, не орієнтуючись на оклади, які були встановлені після 14 листопада 1917 р.

Попри складну зовнішню та внутрішню ситуацію, в якій перебувала Українська держава, керівництво банківських установ не забувати про необхідність реалізації соціальних програм (правда, лише у межах окремо взятих відділень), у тому числі пов'язаних і з питаннями виховання. Так, керуючий Житомирським відділенням державного банку напередодні нового 1918-1919 навчального року звертався до керівництва центральної установи з приводу необхідності виплат грошової допомоги співробітникам банку «на виховання дітей». У листі підкреслювалось, що «турбуючись про підвищення матеріального стану своїх службовців, банк видавав щорічно, приблизно у вересні або жовтні, тим з них, діти яких перебували «в навчальному» віці допомогу на їх виховання в розмірі оплати за право навчання, які встановлені в нижчих, вищих середніх та вищих навчальних закладах» [1, арк.28-29]. Така допомога була мізерною та далеко не покривала всіх витрат на утримання дітей у навчальних закладах (крім платні за навчання, купівлю навчальних посібників, пристойного одягу, взуття та сніданків). Проте, керуючий підкреслював, що значно більшим було моральне та практичне значення цих виплат: «службовці цінили цей вид допомоги, відчували себе зобов'язаними використовувати її за прямим призначенням, тому обов'язок цей, попри його складність, свято виконували» [1, арк.28]. Підсумовуючи, він висловлював сподівання, що державний банк й надалі буде практикувати видачу допомоги своїм службовцям на виховання дітей, а за норму цієї допомоги візьме

також плату за право навчання. В листі наводилася інформація про вартість навчання у закладах Житомира протягом 1918-1919 навчального року, яка, як наголошувалася, «значно підвищилася» та складала: у державних чоловічих та яднчих гімназіях 230 карб., у реальному училищі від 250 до 300 карб., у приватних жіночих гімназіях, в залежності від класу, в якому вихованка перебуває, від 180 до 300 карб. У комерційному училищі в підготовчому класі 250 руб. та в наступних класах - 300 карб, на рік [1, арк.28].

Загальна економічна ситуація в країні в окреслений період, попри значні зусилля з боку гетьманського уряду її нормалізувати, залишалася вкрай складною. Одночасний обіг різноманітних грошових знаків лише ускладнювали процес функціонування банківських установ, та, відповідно, негативно позначались на загальному економічному стані. Це призводило до значного збільшення навантаження на співробітників банку, які й так потерпали від нестачі кваліфікованих кадрів. Наявність значної кількості різноманітних грошових знаків та необхідність здійснення їх обміну призводили до збільшення оборотів каси Житомирського відділу Українського державного банку. Подібна ситуація призводила до утворення величезних черг («надзвичайний наплив публіки»). Керуючий відділенням, звертаючись до Канцелярії Державного банку у Києві наголошував на необхідності розширення штату його співробітників. Зміст прохання, висловленого київському керівництву, полягав у відкритті вакансії переписувача операцій та операціоніста скарбниці. Додатково висловлювалось прохання дозволити включити до штату двох практикантів із місячним окладом розміром 250 карб. [1, арк. 240]

Таким чином, наведені приклади переконують у намаганні керівництва та службовців регіональних відділень державного банку докладати максимум зусиль для підтримки дієвої банківської системи, яка б забезпечувала повноцінне функціонування Української держави.

Література:

1. Держархів Житомирської обл., ф. 181, оп.1, спр. 338.